

Colette Braeckman, Les nouveaux prédateurs, Politique des puissances en Afrique centrale. Éd. Aden, Bruxelles 2009, pp. 304

A kötet szerzője a belga francia nyelvű „Le Soir” napilap nagytekintélyű szakírója, a közép-afrikai történések tudósítója és krónikása, aki évtizedek óta figyelemmel kíséri a régióban zajló szakadatlan konfliktusosságot, a kiújuló háborúk kiváltó okait és következményeit. E művét azonos címmel – *Az új rablók - Hatalmi politika Közép-Afrikában* – először 2003-ban jelentette meg a Fayard kiadónál, amikor észlelte, hogy a nyugati hatalmak által évtizedekig támogatott és megtűrt mobutista diktatúra bukása ellenére nem következett be kedvező változás a térségben. Bőséges, helyszínen szerzett tapasztalatai alapján konstataálta, hogy Kongó/Zaire és a vele szomszédos államok a dekolonizáció nyomán nem voltak képesek az oktrojált jogi-politikai függetlenség periódusában konszolidált modernizációs útra térni. Következétesen elemzi és gazdagon argumentálja a külső szereplők – az egykori kolonialista hatalmak, a hidegháború korszakában konfrontálódó nyugati és keleti tömb ágenseinek és a régió afrikai rezsimjeinek – bomlasztó tevékenységét és felelősségét.

A posztbipoláris világviszonyokra való átmenet első évtizedeiben a gyorsuló „gazdasági mondializmus” környezete nemhogy fékezte volna, hanem fokozta a geostratégiai jelentőségű régió belső és külső feszültségeit. Kongó esetében 1960 óta elemi deficitek halmozódtak fel az életviszonyok és a gazdaság minden területén. A szerző mindezek alapján arra a kétségtelenül zszurnalista modorban feltett kérdésre

keresi a választ és a megoldást, hogy „eljön-e az idő, amikor Kongó túljut gazdagságának átkos következményein”, azaz elérheti-e, hogy függetlenségét kiteljesítse, rendelkezessen geológiai skandalumként ismert bányakincsei felett, illetve békés, fejlődő útra térhessen Közép-Afrika domináns vezető hatalmaként.

Colette Braeckman a lehető legszélesebb körben tárta fel a témába vágó tudományos munkákat, s ezen túl sikerült a nehezen követhető kaotikus viszonyokról kritikai áttekintést adnia. A térséget érintő információáradatból, a szövevényes aktuálpolitikai történésekből koherens, dinamikus művet alkotott. Úgyes, mondhatjuk zseniális szerkesztési megoldással párhuzamos és retrospektív interpretációk révén eleveníti meg egyfelől az egymást követő kongói rezsimek tevékenységét és a régió-közi viszonyokat. Drámai képet kapunk a folytonos válság legfőbb okairól, így a nyugati aktorok céljáról – főként hogy biztosítsák a stratégiai nyersanyagokhoz való hozzáférést, s hogy megakadályozzák a régió államait abban, hogy a Nyugattól függetlenedő zóna jöhessen létre –, továbbá a szomszédos új államok expanziós és etnikai töltetű fegyveres cselekményeiről. A szerző következetesen alkalmazza a perszonalizáció módszerét is, mindenekelőtt úgy, hogy Kongó esetében az első felelős miniszterelnök – *Patrice Lumumba* – felfogásával és víziójával szembesíti az őt követő *J.-D. Mobutu*, majd a mobutizmust megdöntő *L-D. Kabila* és végül a paradox módon helyére lépő fia, *J. Kabila* által folytatott politikákat. A szerző érthetővé teszi, miként történhetett meg, hogy mind a külhatalmak, mind a kongói vezetők mindvégig a volt belga gyarmatállam egységének fenntartásában váltak érdekeltté. (Lásd a kötet első részének – Kongó, új határ – fejezeteit, 21-183. o.).

A lumumbizmus az unitarista és a teljes értékű független központosított új államszervezést foglalta magába. A Lumumba-gyilkossággal (1961. jan. 17.) mára már kétségtelenül bizonyítottan a nyugati hatalmak sietve vetettek véget ennek a kurzusnak (lásd a kötet 2. és 3. fejezetét, 43-87. o.) A bestiális gyilkosság sugalmazásában és végrehajtásában Belgium, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország prominens vezetői voltak érdekeltek, mellettük több afrikai szereplő, valamint az Egyesült Nemzetek Szervezete is érintett volt.

Kongó egységét a politikai-jogi dekolonizációt követően az egymást követő destabilizáló és stabilizáló beavatkozások, technikák játéka révén valósították meg. A hidegháború korszakában a hosszúra nyúlott Mobutu-rezsimet (1965—1997) előbb szorosabb belga, majd USA befolyás alatt tartották, a posztbipoláris átmenet idején pedig a veterán lumumbista lázadó L-D. Kabilának nyújtottak támogatást a hatalom átvételéhez, aki az autocentrikus fejlesztés programját hirdette meg (1997. július—szeptember). Kabila tágabban Kongó vezető szerepének biztosítását tartotta feladatának Közép-Afrika gazdasági és társadalmi fejlesztésében, szinte pontról pontra visszaidézve Lumumba gondolatait és vízióját. A szerző bőségesen taglalja az erre adott belső és külső reflexiókat. (L. Un projet de développement autocentré, 77-87. o.) A program a külföldi vállalkozások újratárgyalását, új szerződéses viszony létesítését, szociális piacgazdaság alapvetését célozta, mellyel szemben a külső hatalmak a „building blocks” teória jegyében a – berlini Kongó-konferencia (1985) óta gyakorolt – „nyitott kapuk” rendjének folytatását készítették elő, mintegy kárpótlásul – fizetségül – a Mobutu diktatúra felszámolásához nyújtott háborús, diplomáciai-politikai támogatásért. A szerző ennek örvén részletezi a felszabadító

harcokban számottevő szerepet vállaló keleti határszéli felkelő erők és a szomszédos államok kompenzációs területi és gazdasági követeléseit. L.-D. Kabila 2001. január 16-i meggyilkoltatásával újra megteremtették a külhatalmi állami és magánszereplők korlátlan működését a régióban. Magát a politikai gyilkosságot az elnök testőrei hajtották végre, korábbi öt sikertelen összeesküvés után.

A 2009-es kiadás előszavában a szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy a fekete-afrikai degradációs folyamatok megfékezésének sem a belső, sem a külső viszonyok nem kínáltak fel elégséges alapokat. E diszkrét stílusban jelzi Colette Braeckman, hogy az „új rablóknak” titulált szereplők a vizsgált régióban viselt magatartása és aknamunkája szükségszerűen az erőszakos összetűzéseknek és háborúskodásoknak kedvezett. Tényszerűen bizonyítja, hogy napjainkban is a konfliktusosság fenntartása biztosítja számukra az egyoldalú haszonszerzést.

A szerző ismételten kitér arra, hogy a régió óriási kiterjedésű állama változatlanul eredendő „betegségének” áldozata, minthogy továbbra sem jött létre működőképes államiság. A mobutista éra idején a nepotizmus akadályozta a szükséges modernizációt és az ország egyenetlen eloszlású természeti adottságaiból, valamint multietnikus viszonyaiból eredő szakadatlan erőszakosság mérséklését. A mobutista diktatúra összeomlásakor a térség államközi kapcsolataiban közvetlenül Kongó/Zaire, Ruanda, Uganda, érintőlegesen Zimbabwe, Mozambik, Angola és Dél-Afrika egymásközti érintkezési viszonyaiban sem következett be lényegi változás. A régióközi viszonyokról is imponálóan részletező összehasonlító politikatörténeti ismereteket közöl a szerző. (L. a kötet második részének vonatkozó fejezeteit, 187-337. o.).

Hatásos fejezetekben tárja eléink azt a mély ellentmondást, amely a „humanitárius szerencsétlenség” (187-222.o.) és Kongó kivételes bányakincseinek kiaknázása és azok alig kontrollált elsajátítása kapcsán keletkezett vagyonosodás között létezik (223-249.o.). Hiteles, leleplező, az ENSZ vonatkozó 3. számú jelentésével összhangban levő leírását kapjuk a külföldi ágensekkel üzletelő helyi politikai és katonai elitek, hadurak által kiépített „rabló hálózatok” működésének, nyomásgyakorlásának. A helyi korrupt közvetítő elit csoportok a külföldi, külhatalmi „új rablók” körébe integrálódnak, egyben gerjesztői és haszonélvezői a folytonos erőszakcselekményeknek, a fegyveres összetűzések fenntartásának a térségben.

Közép-Afrikát azonban a szerző nem sorolja a terrorizmustól fertőzött térségek közé, mint amilyen Szomália, Afganisztán, Kolumbia és más kockázatos helyek, mert e régió rendkívüli méretei és bányakincseinek gazdagsága a „szabad harcosok” széles körének ideális „Vadnyugatot” kínál, ahol a pénzhamisítás hosszú évtizedekre nyúlik vissza és a hatalom machetékkel és fegyverekkel szerezhető meg. Colette Braeckman álláspontja szerint a „rablók” a háborúból és az időleges pacifikációból egyaránt hasznot húznak.

E rész több élvezetes alfejezetében ad betekintést a diplomáciai eseménytörténetbe. Nyomon követi a *Sun City*ben folytatott Kongó-közi dialógus (Accord global et inclusif, 2003. április 1.), a Pretória és a Kongói Demokratikus Köztársaság közötti, valamint az Ugandával, Ruandával, Burundival kötött egyezmények, az ENSZ ONUC-misszió, a NATO, valamint egyes helyi ONG-k szerepét a „katonai összeomlás” periódusában. A közép-afrikai és különösen kongói kaotikus körülmények közt rejtélyes úton, tíz nappal L-D. Kabila megölése után, éppen a

katonai visszavonulás (retrait) kezdetén került a kongói hatalom csúcsára Joseph Kabila (2001. jan. 26.).

A szerző vizsgálta a fiatal J. Kabila hatalomra kerülésének titkát. Az elnöki hatalom elnyerése előtti napokban a nyugati fővárosokban barátian, megkülönböztetett bizalommal fogadott eladdig „ismeretlen fiatalember” néhai apjával ellentétben a külföldi legitimáció elnyerését elkerülhetetlennek tartotta. Felismerte, hogy a nemzetközi közösség a térség további destabilizálódása ellenében lépett fel, az úgynevezett *Első afrikai világháború* (1996 ősze—2001) befejezésére törekedett (L. D. Kabila likvidálása is ennek első akciója volt).

J. Kabila előtt újra csak Kongó egységének megőrzése állt feladatként, amihez a külhatalmak támogatásukat megelőlegezték, sőt elősegítették, de amelyhez valamennyi belső és Afrika-közi ellenségével a feltétlen kiegyezés meghirdetését és kockázatos politikáját kellett vállalnia. A szerző hűen ábrázolja a béketeremtésre elkötelezett vezető figuráját, nem mulasztva el a kétségtelenül tudatosan végrehajtott hatalmi, belső biztonsági, végsősoron állami reorganizációs célzatú intézkedéseit (technokrata kormány alakítása, a populizmus széleskörű alkalmazása, gazdasági liberalizmus meghirdetése, az ellenérdekeltségű és sértett ellenfelek integrálása a konszolidációs folyamatba, szoros együttműködés az ENSZ-misszóval (Mission des Nations unies au Congo/MONUC), az enyhülés meghirdetése a kontinens egészének érdekében).

A kötet a 2009-es kiadás utószavával zárul (375-383. o.). J. Kabila hatalomra kerülése és a 2006. évi választások közötti idő eseményeinek tömör felsorolása Kongó és a régió realitásait állítja előtérbe. Közép-Afrikában nemhogy leküzdötték

volna „betegségét”, hanem ha alacsonyabb intenzitással is, de folytatódtak a „barátnak” deklarált államok közötti súrlódások, a belső etnikai töltetű akciók. Az új államfő pedig nem érte el, hogy a biztonsági körzet vezető ereje lehessen. Kongón továbbra is „átok” ült, nem a növekedés szinonimájaként könyvelhető el a régió napjainkban.

Az afrikanisztika hazai művelői a kötettel ismét olyan forráshoz juthatnak, amely a közép-afrikai válságok, háborúk, mindennapi szenvedések sokféle motivumát tartalmazza. Egyaránt lesújtó következtetésre ingerli a tudományos kutatót és az Afrika-barát civil érdeklődőt is, miután Colette Braeckman – minden elkötelezettsége dacára – egyáltalán nem hagy kétséget afelől, hogy a valóságos szabadságra, valóságos fejlődésre való fordulat továbbra is várat magára mind Kongóban, mind a régióban. Szembetűnő, hogy Kongó/Zaire egységét és felemelkedését sem a túlhajtott monarchikus diktatúra, sem a forradalmi radikalizmus, sem pedig utoljára a kompromisszumos nacionalista-populista kurzus útján nem sikerült elérni, miként intézményesült, békés, biztonságos, prosperáló államiságot és javak feletti önrendelkezésre kész viszonyokat sem.

Benkes Mihály